

ΑΡΧΙΜ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ Ο ΘΑΣΙΟΣ

‘Ο βίος τῶν λογίων Ἑλλήνων κληρικῶν, ἵδιως τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, εἶναι στενὴ συνυφασμένος μὲ τὴν ἴστορία τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀπ’ ὅπου κατάγονται ἢ ὅπου σταδιοδομοῦν, γιατὶ ἡ δράση τους εἶναι πολυμερής, θρησκευτική, κοινωνικὴ καὶ ἔθνική. Ὅταν ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς αὐτούς, δὲ διοῖς ἔζησε καὶ ἔδρασε τὸν περασμένο αἰώνα, πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Σταματιάδης ἀπὸ τὴν Θάσο. Ὅταν πηγή τὴν ἀγαθὴν μορφὴν του μᾶς τὴν παρουσιάζει ὁ Σπ. Παπαγεώργιος στὴ μελέτη του «Ἡ ἐν Μονάχῳ ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία» (Παρνασσὸς 7(1903), σελ. 49-134), ὅπου ἔξιστορει κυρίως τὴ δράση τοῦ Καλλίνικου Σταματιάδη ὡς ἔκτου κατὰ σειρὰν ἐφημερίου τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Μονάχου. «Ο ἀοίδιμος Καλλίνικος Σταματιάδης, γράφει, ἦτο τύπος ἀληθιοῦς τοῦ Κυρίου λειτουργοῦ· πρᾶξις τὸν χαρακτῆρα καὶ εἰρηνικός, συμβουλευτικός, φιλόπατρος καὶ λίαν ἀγαπῶν τοὺς ἐν Μονάχῳ Ἑλληνας, ὃν πολλοὶ πολλάκις ἔσχον καταφύγιον καὶ ἀρωγὸν ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἀπορίᾳ. Ἡ πολιὰ αὐτοῦ, τὸ ἀπέριττον, σεβάσμιον καὶ ταπεινὸν καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ ἀπλότης αὐτοῦ ἔκινον τὸν ἄκρον σεβασμὸν πάντων τῶν κατοίκων τοῦ Μονάχου παντὸς θρησκεύματος· der griechische Geistliche, ὁ Ἑλλην πνευματικός, ὡς τὸν ὕνόματον, ἦτο τοῖς πᾶσι γνωστός».

‘Αν ἡ ἐφημερία τοῦ Καλλίνικου Σταματιάδη στὸν ἑρῷ ναὸ τοῦ Σωτῆρος τοῦ Μονάχου εἶναι γνωστὴ χάρη στὴ μελέτη τοῦ Σπ. Παπαγεωργίου, δὲ διοῖς εἴχε προλάβει νὰ γνωρίσῃ τὸν σεβίσμιο πρεσβύτη λίγους μῆνες, προτοῦ πεθάνῃ (‘Απρίλιος 1877)¹, μένουν δύως ἀκόμη ἄγνωστες οἱ πνευματικές του σχέσεις μὲ τὴ γενέτειρά του Θάσο καὶ μὲ τὸ ‘Αγιον Ὁρος, ὅπου ἐμόνιασε ἀρκετὰ χρόνια. Ἡ σκοτεινὴ αὐτὴ πλευρά, καθὼς καὶ ἄλλες λεπτομέρειες τῆς ζωῆς του διαφωτίζονται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς ἀλληλογραφίας του, ποὺ σώθηκε στὸ ‘Αρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Θάσου.

‘Ο Καλλίνικος Σταματιάδης γεννήθηκε στὴ Θάσο πιθανῶς στὰ 1792 καὶ ὅχι στὰ 1798, δπως γράφει ὁ Παπαγεώργιος². Γιὰ τὴν παιδικὴ του

¹ ‘Ο Παπαγεώργιος θεωρεῖ τὸν Καλλίνικο Πελοποννήσιο. Στὴ μελέτη τοῦ Παπαγεωργίου στηρίζεται σχεδὸν κατὰ λέξη ὁ Χριστόφ. Κτενᾶς, ὅταν μιλᾶ γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Καλλίνικου στὸ ‘Αγιον Ὁρος. (Τὰ γράμματα ἐν ‘Αγίῳ Ὁρει καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, Ἀθῆναι 1928, σ. 32).

² Π α π α γ ε ω ρ γ ι ο ς, ἔνθ' ἀν. σ. 104.

ήλικία καὶ τὶς σπουδές του τὸ μόνο, ποὺ γνωρίζουμε, εἴναι ὅτι μερικὰ χρόνια πρὸ τὴν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821, ἀπὸ τὸ ἔνατο ὥς τὸ εἰκοστὸ πρῶτο ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἔζησε στὶς Καρυές τοῦ Ἀγίου Ὁρούς κοντά σ' ἕνα θεῖο του μοναχό, ἀδελφὸ τῆς μητέρας του. Ἀσφαλῶς θὰ φοίτησε στὴν Ἀθωνιάδα Σχολή, ποὺ λειτουργοῦσε τότε στὶς Καρυές. Οἱ σωζόμενες τέσσερις σελίδες ἀπὸ ἕνα αὐτοβιογραφικό του σημείωμα, ἀπὸ τὶς δύοιες ἀντλοῦμε τὶς παραπάνω πληροφορίες, δὲν μᾶς δίνουν δυστυχῶς γενικότερες εἰδήσεις, σχετικὲς μὲ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση στὴ Μακεδονία καὶ μὲ τὶς περιπέτειες τῶν κατοίκων. Μολαταῦτα φαίνεται ὅτι δι Καλλίνικος Σταματιάδης συνέβιλε στὴν ἐπανάσταση τῆς Θάσου τὸν Ιούνιο τοῦ 1821, δύπως μᾶς παρακινεῖ νὰ δεχθοῦμε ἡ σωζόμενη προφορικὴ παράδοση, σύμφωνα μὲ τὴν δύοια δι Σταματιάδης μύησε στὴ «Φιλικὴ Ἐταιρεία» τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἀνταρσίας στὸ νησὶ Χατζῆ Γιώργη. Τὴν ὑπόθεσή μου αὐτὴ γιὰ τὴν ἄμεση ἡ ἔμμεση συμμετοχὴ τοῦ Σταματιάδη στὴν ἔξεγερση τῆς Θάσου ἔνισχύει καὶ τὸ σωζόμενο ἀπὸ 17-5-1844 ἔγγραφο τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν, τὸ δυοῖν ἐγκρίνει νὰ τοῦ δοθῇ «τὸ ἀργυροῦν νομισματόσημον δι ἀνταμοιβὴν τῶν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πόλεμον ἐκδουλεύσεών του».¹

Τὸ 1830 βρίσκουμε τὸν Σταματιάδη στὶς Σέρρες, δύπως μαθαίνομε ἀπὸ ἕνα γοάμμα, ποὺ τοῦ στέλνουν στὶς 25 Φεβρουαρίου 1830 οἱ ἐπίτροποι τῆς μονῆς τῆς Μεγάλης Λαύρας, γέροντες Διονύσιος, Σωφρόνιος καὶ λοιποί. Στὸ γοάμμα αὐτὸ μνημονεύεται ὡς ἀρχιμανδρίτης. Φαίνεται ὅτι θὰ ἤταν ἐφιγμέριος σὲ κάποια ἐκκλησία τῶν Σερρῶν ἡ προσκολλημένος στὴ μητρόπολη, ἀν ληφθῆ ὑπ' ὅψῃ ἡ καλὴ σχετικὰ γραμματική του μόδωφωση, καὶ δτι θὰ εἴχε ἐκδηλώσει τὴν ἐπιθυμία—ἄγνωστο γιὰ ποιὸν ἀκριβῶς λόγο—ν' ἀκολουθήσῃ τὸ μοναχικὸ στάδιο καὶ νὰ ἔνασκηθῇ στὴ μονὴ τῆς Μεγάλης Λαύρας. Οἱ ἐπίτροποι τῆς, οἱ ὄποιοι τὸ εἶχαν πληροφορηθῆ ἀπὸ τὰ γοάμματα τοῦ προηγούμενου Γαβριὴλ—βρισκόταν κι' αὐτὸς στὶς Σέρρες καὶ ἵσως εἴναι ἐκτίνος, ποὺ τὸν παρακίνησε ν' ἀσπασθῇ τὸ μοναχικὸ βίο—καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Καλλίνικου, ἐκφράζουν τὴ μεγάλη τους χαρά, «... εἰκότως ὑπερήσθημεν, γράφουν, ἐπειδὴ οὐ μόνον διὰ τὴν προσθήκην (ἔνδις νέου προβάτου) ἐχάρημεν, ἀλλὰ καὶ τὰ προτερήματα τοῦ προστεθέντος: τὴν φρόνησίν της δηλαδή, τὸ πολιτικὸν καὶ οἰκονομικόν της καὶ τὰ καλὰ ἥθη, δποὺ στολίζουν τὸ ὑποκείμενό της καὶ τὰ ἐπίλοιπά της ἐπαινετὰ φερσίματα. Διὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς ὁσάν τὰ ἐκτησάμεθα ἄλλον μαργαρίτην τὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὴν ἐπίκτησίν της ἐνομίσαμεν καὶ νομίζομεν». Τοῦ ἀνακοινώνουν ἀκόμη ὅτι ἀπὸ τώρα τὸν θεωροῦν καὶ τὸν δονομάζουν «συναδελφὸν καὶ συγκοι-

¹ A. E. B a k a l o p o u l o s, Thasos. Son Histoire, son administration de 1453 à 1912, Paris 1953, σ. 40, 108.

νοβιάτην», ότι κατέγραφαν τὸ ὄνομά του στὸ μοναστηριακὸ κώδικα καὶ ὅτι τὸ μνημονεύονταν σὲ ὅλες τὶς ἱερές τους τελετές. Στὴν κάτω ἀριστερὴ γωνία τοῦ γράμματος γράφουν σὲ ὑστερόγραφο τὰς ἔξῆς: «Ἐἰς ἀρραβῶνα καὶ τεκμήριον ἐδέχθημεν τὸ περιζώνιον, τὸν σταυρὸν καὶ τὸ ωοῦχον καὶ εὐχαριστοῦμεν τὰ μέγιστα. Περὶ δὲ τῶν εἰς Θάσον ἐλαιοδένδρων, ἀτινα ἀφιερώνεις εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Λαυράν, διμολογοῦμεν καὶ περὶ τούτων χάριτας ὅτι πλείστας. Θέλομεν δὲ ἔξακολουθήσει κατὰ τὴν τῶν γραμμάτων καὶ συμφωνῶν ὁρινίαν»¹. Ποιές εἶναι αὐτές οἱ ὁρινίες, δὲν γνωρίζουμε. Θὰ ἀφοροῦσαν ἀσφαλῶς τὴ διαχείριση τῆς κτηματικῆς περιουσίας τοῦ Καλλινίκου στὴ Θάσο.

Τὸν ἵδιο κιόλας χρόνο οἱ πατέρες τῆς μονῆς «ζητηθέντες παρὰ τῶν ἐν Σέρραις ἐντιμοτάτων πραγματευτῶν» ἐκλέγουν καὶ στέλνουν στὴν Ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Βιέννης ὡς ἐφημέριο της τὸν Καλλινίκο, «ἄνδρα σεμνοπρεπῆ ἐπὶ συνέσει καὶ εὐλαβείᾳ, καὶ πρακτικώτατον εἰς τὸ νὰ ὠφελήσῃ τοὺς φιλοχρίστους πνευματικῶς μὲ τὰ ἔνθεα καὶ ἰεροπρεπῆ αὐτοῦ προτερήματα». Στὴν ἐκεῖ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ὑπηρέτησε εὐδοκίμως δὲ Καλλινίκος ὀκτὼ διλόκληρα χρόνια, ὁσότου γιὰ λόγους ὑγείας ἀναγκάστηκε ν'² ἀποχωρήση καὶ νὰ κατεβῇ στὴν Ἀθήνα.²

Ἄπο τὸν Αὔγουστο τοῦ 1838 ὡς τὰ τέλη τοῦ 1847, δηλαδὴ δέκα περίπου χρόνια, ἥζε ἡ τοῦ Καλλινίκου δὲν ἦταν ἥρεμη. Στὴν Ἀθήνα οἱ πολλοὶ γνωστοί του ἐνδιαφέροντο καὶ τοῦ ἔδωσαν μιὰ θέση δασκάλου σ'³ ἔνα σχολεῖο θηλέων. Τὸ 1839 πῆγε ὡς δάσκαλος στὸ χωριὸ Γωνιά τῆς Κρήτης, ἀλλὰ ἔμεινε ἔνα μόνο χρόνο, γιατὶ ἔσπασε ἡ κρητικὴ ἐπανάσταση καὶ ἀναγκάστηκε νὰ ξαναγυρίσῃ στὴν Ἀθήνα. Ἔκανε μερικοὺς μῆνες ἐφημέριος στὴν Καπνικαρέα καὶ δύο περίπου χρόνια στοὺς Ἀγίους Θεοδώρους. Τὸ 1844 μαζὶ μὲ τὸν ἀρχιμανδρίτη Πολύκαρπο, συνοδεύοντας τὰ μέλη τῆς ρωσικῆς πρεσβείας, ἐπισκέψθηκε μὲ ωσικὸ ἀτμόπλοιο τὸ "Αγιον" Ορος. Οἱ πατέρες τῶν Καρυῶν τὸν γνώρισαν ἀμέσως, γιατὶ τὸν θυμοῦνταν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔμενε κοντὰ στὸ θεῖο του κατὰ τὴν προεπαναστατικὴ περίοδο. Ἐπειδὴ μάλιστα ἤξεραν τὴν καλὴ σχετικὰ γραμματικὴ του μόρφωση, τὸν παρακάλεσαν νὰ δεχθῇ νὰ διδάξῃ ἔνα χρόνο στὴν ἐκεῖ νεόδμητη σχολή, ποὺ είχε κτισθῆ μὲ συνεισφορὲς ὅλων τῶν μονῶν καὶ ποὺ προωριζόταν ν'³ ἀναπληρώση κάπως τὸ μεγάλο κενό, ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ μετὰ τὴν παρακμὴ τῆς Ἀθωνιάδας Σχολῆς. Ἐπίσης τὸν παρακάλεσαν νὰ κατατοπίσῃ τοὺς

¹ Τὸ γράμμα δίφυλλο, διαστάσεων 0,32×0,215. Τὸ κείμενο στὴν πρώτη σελίδα. Τὰ λίγα δρθογραφικὰ λάθη τοῦ ἀποσπάσματος, καθὼς καὶ τῶν ἀποσπασμάτων ἄλλων ἐγγράφων, ποὺ πρόκειται νὰ παρατεθοῦν, ἔχουν διορθωθῆ.

² Σωφρόνιος Εὐστράτιαδος, 'Ο ἐν Βιέννῃ ναὸς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ ἡ κοινότης τῶν Ἑλλήνων Ὁθωμανῶν ὑπηκόων, 'Αλεξάνδρεια 1912, σ. 154 κ. 35.

έργολάθους στὴ διαρρύθμιση τῶν χώρων τῶν παιδαδόσεων, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν εἶχαν τὴ σχετικὴ πεῖρα. Στὶς 27 Ἰουλίου πῆγαν δλοι στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, τὸ λεγόμενο ρωσικό, καὶ στὶς 28 ὑπογράφτηκε τὸ ἔξῆς ἐνδιαφέρον καὶ ἀνέκδοτο ὡς σήμερα συμφωνητικό :

Τ.Σ. Στρογγυλὴ σφραγίδα τῆς Κοινότ. Ἀγίου Ὁρους

†Πλήρης οὐσης τῆς Ἱερᾶς Κοινῆς Δυνάστεως τῶν εἴκοσιν ἰερῶν ἡμῶν Μονῶν τῶν ἀντιρροσώπων, συνεφωνήσαμεν μετὰ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου ἀρχ. Κ. Καλλινίκου Λιδασκάλου σταματιάδου τὰ ἔξῆς

αον ἡμεῖς μὲν ἀποφασίσαμεν νὰ ἀποκαταστήσωμεν εἰς τὸ νεόδμητον
5 παρ' ἡμῶν κοινὸν ἐκπαιδευτικὸν ἐλληνικὸν ἐν Καρδατὶς κατάστημα διδά-
σκαλον τῆς ἑλληνικῆς, τὸν Κ. Καλλινίκου μὲ μισθὸν ἐπήσιον πέντε χιλιά-
δες γρόσι : ἀρ., 5,000, διὰ ἓνα χρόνον. τὰ δποῖα θέλει λαμβάνει μηνι-
αίως κατ' ἀναλογίαν τῆς δικῆς αὐτῆς ποσότητος. μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ
10 ἔτους ἐάν μείνωμεν εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἐπιμελείας καὶ διαγωγῆς
αὐτοῦ, θέλομεν τοῦ προσθέσει εἰς τοῦ παρόντος ἔτους τὸν μισθὸν ἐτι
χίλια γρόσια καὶ δ μισθὸς θέλει ὀρχήσει, συνάμα μὲ τὴν ἔναρξιν τῶν
μαθημάτων.

βον ἡ δὲ πανοσιολογιότης του χρεωστεῖ νὰ ἐκπληροῖ τὸ χρέος αὐτοῦ πι-
στῶς μὲ ἄκραν ἐπιμέλειαν, καὶ καθαρὰν συνείδησιν, ὡς ὑπεσχέθη διδά-
15 σκων τὰς ἀρχὰς τῆς ἑλληνικῆς ἀπὸ τὸν λόγους τῶν ἀγίων πατέρων τῆς
Ἐκκλησίας, μὲ τὴν ἐφαρμογὴν εἰς τούτους τοῦ ἐτυμολογικοῦ. προσέτι ἀρ-
χὰς ἀριθμητικῆς Γεωγραφίας καὶ τὴν Ἱερὰν Κατήχησιν. τὰ δποῖα πρὸν
τῆς ἐνάρξεώς των, θέλουν λάβει ἐντελῆ κανονισμὸν παρὰ μιᾶς παρ' ἡμῶν
συστηθησομένης ἐπιτροπῆς.

20 γον ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ πανοσιολογιότης του ἀναγκάζεται ἥδη νὰ ἀπέλθῃ εἰς
*Ἀθήνας τοῦ νὰ παραλάβῃ τὰ ἐκεῖθε μένοντα πράγματα αὐτοῦ, τῷ δίδο-
μεν ἐμπρόθεσμον ἄδειαν ἐνὸς μηνός, ἢ ἐν ἐλλείψει εὐκαιρίας τὸ πολὺ δύο
ἀπὸ τῆς σήμερον. παρελθούσης ὅμως τῆς προθεσμίας ταύτης, καὶ μὴ ἐμ-
φανισθέντος αὐτοῦ, πάνει τοῦ λοιποῦ καὶ ἡ μεταξὺ ἡμῶν συμφωνία.

25 δον εἰς δὲ τὴν ἐπιστροφήν του ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιφροτίζεται νὰ φροντίσῃ
ἀνὰ εἴκοσι βιβλία ὃν πό τινος βιβλιοπώλου: δηλαδὴ γραμματικάς, ἀριθμη-
τικάς, καὶ Ἱερᾶς κατηχήσεις ἐνὸς ἐκάστου εἰδούς. τὰ δποῖα ταῦτα πάντα
θέλουν εἰναι εἰς βάρος τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος διαν τὰ παραλάβομεν, καὶ
θέλομεν ἐγχειρίσει τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς τὴν πανοσιολογιότητά του.

30 Τούτου χάριν ἐγράφησαν δύο ἐναλλάξ ὅμοια ἀμοιβαῖα γράμματα συμφω-
νητικά, τὸ μὲν τῇ Ἱερᾷ σφραγίδι τῆς Κοινότητος πρὸς τὴν πανοσιολ-
γιότητά του, τὸ δὲ ἐκ τῆς πανοσιολογιότητός του ἐνυπόγραφον πρὸς τὴν
*Ιερὰν Κοινότητα εἰς ἔνδειξιν βεβαιότητος ἀμφωτέρων τῶν μερῶν.

35 "Απαντες οι τῆς Ἱερᾶς Κοινῆς Συνάξεως ἀντιπρόσωποι τῶν εἷκοσι Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἀγ. Ὁρούς Ἀθω¹.—

"Ετσι ἔφυγε δὲ Καλλίνικος γιὰ τὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ παραλάβῃ τὰ πράγματά τιν καὶ τὰ ἀναγκαῖα σχολικὰ βιβλία. Οἱ ἐκεῖ ίσχυροὶ φίλοι του, δταν ἔμαθαν τὰ νέα του, δὲν ἔμειναν εὐχαριστημένοι καὶ ἐπιχείρησαν, φαινεται, νὰ τὸν κρατήσουν στὴν Ἀθήνα, ἐνῶ οἱ πατέρες τοῦ Ὅρους ἀνήσυχοι τοῦ ἔγραφον δτι, ἀν δὲν ἐκπλήρωνε τὴν ὑπόσχεσή του, θὰ ἔδινε λόγο στὸ θεό. Τέλος στὶς 15 Μαρτίου 1845 μπῆκε στὸ ρωσικὸ ἀτμόπλοιο, ποὺ φαινεται δτι μετέφερε τὴ διπλωματικὴ ἀλληλογραφία τῆς ρωσικῆς πρεσβείας, καὶ ἔφτασε στὴν Κωσταντινούπολη. Ἀπ' ἐκεῖ ἔφυγε γιὰ τὸ Ἀγ. Ὅρος μαζὶ μὲ τὸν ἀρχιμανδρίτη Πολύκαρπο, μὲ τὸν δποῖο εἶχε συνταξεύσει. Τὴν 1 Ιουνίου ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου σχολείου μὲ λαμπρὴ τελετὴ καὶ πιο πάταξη. Οἱ τρόφιμοι του ἦταν περισσότεροι ἀπὸ 45, γιατὶ κάθε μοναστήρι ἔστειλε δύο, δπως ἀποφάσισε ἡ Ἱερὰ Σύναξη².

'Ο Καλλίνικος, ἀφοῦ ὑπηρέτησε ἔνα χρόνο στὴ σχολή, ἀποσύρεται στὴ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου, δπου ἀντιγράφει τὰ ἀνέκδοτα σχόλια τοῦ Νικήτα Σεργῶν στὸν λόγους τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Θεολόγου.³ Φαίνεται ὅμως δτι πηγαίνει στὸ Βατοπέδι ὅχι μόνο γιατὶ θέλει ν' ἀφιερωθῇ στὶς θεολογικές του μελέτες, ἀλλὰ καὶ γιατὶ ἔχει παράπονα ἐναντίον ὀρισμένων ἀδελφῶν του τῆς Μονῆς τῆς Μεγάλης Λαύρας. Μάταια οἱ προϊστάμενοι τῆς Μ. Λαύρας μὲ τὸ γράμμα τους τῆς 17 Ιουλίου 1846 τοῦ ἐκφράζουν τὴν κατάπληξή τους γιὰ τὴν ἀνέλπιστη ἀποχώρησή του στὸ Βατοπέδι καὶ τὸν καλοῦν νὰ «ἔλθῃ εἰς τὴν μετάνοιαν». Στὸ ἔξῆς παραμένει στὴ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου καὶ ἔκει ἔνασκείται, δπως πρέπει νὰ συμπεράνουμε ἀπὸ ἔνα γράμμα τῶν ἐπιστατῶν τῆς Κοινότητος τοῦ Ἀγίου Ὅρους (14 Αὔγουστου 1847) πρὸς τὸν Καλλίνικο, τὸ δποῖο ἔχει τὴν ἔξῆς διεύθυνση: 'Τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ Διδασκάλῳ Κ. Κ. Καλλινίκῳ, τῷ ἔνασκουμένῳ ἐν τῇ Ἱερᾷ καὶ Σεβ. Μονῇ τοῦ Βατοπεδίου».

'Ανανεώνει ἄραγε δὲ Καλλίνικος τὸ συμβόλαιό του μὲ τὸν πατέρες τοῦ Ἀγίου Ὅρους καὶ ἔξακολουθεῖ τὴ διδασκαλία του στὴ σχολὴ τῶν Καρυῶν; 'Ο ἴδιος σ' ἔνα γράμμα του, γραμμένο τρία χρόνια ἀργότερα (20 Οκτωβρίου 1850), πρὸς τὸ γαμπρό του Δημήτριο Χ'Γιαξῆ ἢ Δημητρούδη στὸ χωριὸ Θεολόγος τῆς Θάσου ἀναφέρει δτι στὰ τρία χρόνια τῆς διδασκα-

¹ Δίφυλλο ἔγγραφο, διαστάσεων $0,304 \times 0,207$. Κείμενο στὴν πρώτη σελίδα. Διατηρεῖται ἡ δροφογραφία καὶ ἡ στιξη τοῦ κειμένου.

² Βλ. ἐπιστολὴ ἐπιτρόπων τῆς μονῆς τοῦ Φιλοθέου ἀπὸ 28 Οκτωβρίου 1845 πρὸς τὸν Καλλίνικο, «σχολάρχην τοῦ ἐν Καρυαῖς κοινοῦ σχολείου». Δίφυλλο, διαστάσεων $0,298 \times 0,205$.

³ Μνεία ἔργων Νικήτα Σεργῶν βλ. στοῦ M. Crusius, *Turcograecia*, Basileae 1584, σ. 499,510.

λίας του στὸ Ἀγιον Ὅρος ἔόδεψε τὰ διπλὰ ἀπ' ὅσα πῆρε. Ἐπομένως δίδαξε τρία χρόνια στὴ σχολή.

Στὸ Ἀγιον Ὅρος παραμένει ὡς τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1847. Στὶς ἀρχὲς Ὁκτωβρίου τὸν βρίσκουμε πάλι στὴν Ἀθήνα, ὅπου τακτοποιεῖ τὰ χειρόγραφά του καὶ ἐτοιμάζεται νὰ ἐκδώσῃ τὰ σχόλια τοῦ Νικήτα Σερρῶν. Τότε κάποιος ἐπίσημος, μὴ κατονομαζόμενος, τοῦ πρότεινε τὴν θέση τοῦ ἐφημερίου στὴν Ἑλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος στὸ Μόναχο καὶ ἐνήργησε ὥστε στὶς 22 Δεκεμβρίου 1847 νὰ τοῦ σταλῇ ὁ διορισμός του. Στὸ σωζόμενο ὑπ' ἀρ. 12456/13 Νοεμβρίου 1847 διαβατήριό του διαβάζουμε τὴν περιγραφὴ τῶν χαρακτηριστικῶν του· «Ἐτῶν 55. Ἀνάστημα μέτριον, τρίχες μεικταί,... δφθαλμοὶ καστανοί, μύτη καὶ στόμα μέτρια». Στὶς 18/30 Ἰανουαρίου 1818 ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ μέσῳ Τεργέστης ἔφτασε στὶς 6/18 Φεβρουαρίου στὸ Μόναχο, ὅπου μένει ὡς τὸ θάνατό του (΄Απρίλιος 1877)¹.

Άν καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ὁ Καλλίνικος δὲν παύει νὰ βρίσκεται σὲ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς συγγενεῖς του—κυρίως μὲ τὸ σύζυγο τῆς ἀνεψιᾶς του Δημήτριο Χ΄ Γιαξῆ ἢ Δημητρούδη—καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν πνευματική της ἀνάπτυξη. Ὁ γαμπρός του σ' ἔνα γράμμα του τῆς 15 Ιουλίου 1850 τοῦ εἶχε γράψει ὅτι εἶχαν ἴδρυσει σχολεῖο στὴ Θάσο καὶ τὸν εἶχε προσκαλέσει νὰ κατεβῇ καὶ νὰ πάρῃ τὴν θέση τοῦ δασκάλου. Ὁ Καλλίνικος ἀπαντώντας στὶς 20 Ὁκτωβρίου θυμᾶται τὰ τρία ἄκαρπα χρόνια τῆς διδασκαλίας του στὸ σχολεῖο τῶν Καρουῶν καὶ λέγει· «Τώρα πλέον ἔγήρασα, ἢ ἐλπὶς τοῦ νὰ κατορθώσω παρῆλθε, τώρα θέλω θεωρεῖ ἄλλο τι, τούτεστι θέλω περιμένει τὸ τέλος. Ὅθεν δὲν εἶναι πλέον εἰς καιρὸν νὰ ἀναλάβω φροντίδας τοιαύτας, ἀφοῦ μάλιστα ἄπαξ εἰς τὸ πρῶτον δὲν ηὗτος εἰς τοῦτο». Ἀκόμη ἐκθέτει στὸν γαμπρό του τὶς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου· «.. προσέχετε παρακαλῶ νὰ εἶναι τὸ ἔργον αὐτὸ τὸ θεῖον διαρκὲς καὶ δχι ἐφήμερον, καθὼς συνηθίζουν νὰ γίνωνται ὅλα τὰ πράγματα καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἄλλα μέρη τῶν τόπων αὐτῶν, διότι τότε τὰ ἔξοδα τὰ ὅσα θέλετε καταβάλει εἰς τὴν ἀρχὴ μένουν ἄκαρπα καὶ τυφλὰ χωρὶς κανὲν ἀποτέλεσμα....» Άν δὲν ἔκπαιδεύσητε τὴν νεολαίαν τῆς πατρίδος, μὴν ἐλπίζητε ὅτι θὰ ἔχητε καλοὺς χριστιανοὺς

¹ Πρβλ. καὶ ἀρχιμ. Ιωάννος Ἀνδρού, Ἐλληνικὴ ὁρθόδοξος κοινότης Μονάχου. «Hellas - Jahrbuch» 1929, σ. 90 - 95, ὅπου λανθασμένα ἀναφέρονται τὰ ἔτη ἐφημερίας τοῦ Καλλίνικου στὸ Μόναχο. Γιὰ τὴν ίστορια τῆς ἐκκλησίας βλ. ἐπίσης τοῦ αὐτοῦ, «Εορτασμὸς τῆς ἐκατονταετηρίδος τῆς ἐν Μονάχῳ Ἐλληνικῆς ἐκκλησίας». «Hellas - Jahrbuch» 1930, σ. 125 - 129. Πρβλ. καὶ L. Mauer, Das griechische Volk, Heidelberg 1835, τ. 2, σ. 201 - 202. Π. Καρόλιδος, Σύγχρονος ίστορια τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ 1821 μέχρι 1921, Ἀθῆναι 1922, τ. 1, σ. 573 - 574, τ. 2, σ. 39. Βλ. καὶ ἀρχιμ. Μεθοδίος Φούγια, Αἱ ἐν Γερμανίᾳ Ἐλληνικαὶ ὁρθόδοξοι κοινότητες, Λαζεξάνδρεια 1955, σ. 22 κ. ἔξ.

καὶ τιμίους πολίτας, μὴν ἐλπίζητε ὅτι οἱ διάδοχοι ὑμῶν θὰ καλλιτερεύσουν τὴν κατάστασιν τῆς νήσου οὕτε εἰς μέσα πόρων οὔτε εἰς ἡθικὴν κατάστασιν οὐδὲ εἰς τὴν μεταξὺ ὑμῶν ἐμπιστοσύνην. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ἀπαιτεῖται προσοχὴ μεγάλη, ὅχι μόνον ἀπλῶς λέξεις νὰ μάθωσιν, ἀλλὰ καὶ θρησκείαν καὶ οἰκονομίαν καὶ ἡθικήν, διότι αἱ λέξεις μόναι δὲν ὠφελοῦν εἰς ἄλλο τι, εἰμὴ νὰ ἀποκαταστήσουν τὸν ἄνθρωπον λάλον καὶ ἀνόητον. Τὰ πράγματα κάμνουν τὸν ἄνθρωπον φρόνιμον, καὶ ταῦτα συννωδευμένα μὲ τὰ γράμματα. Ἡ ἐδική μου γνώμη εἶναι νὰ μὴν εἴναι ὁ διδάσκαλος τόσον εὐθηνός, ἀλλὰ νὰ εἴναι καλὸς καὶ νὰ γινώσκῃ πολλά...». Ο Καλλίνικος ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν τύχη τῶν βιβλίων του καὶ δηλώνει ὅτι, δο ζῆ, ἐπιθυμεῖ νὰ μὴ πειραχθοῦν.

Τὴν 1 Δεκεμβρίου 1856 δὲ "Οθων τοῦ ἀπονέμει τὸν ἀργυροῦν Σταυρὸν τῶν Ἰπποτῶν τοῦ βασιλικοῦ τάγματος τοῦ Σωτῆρος «χάριν τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἱεροπρεποῦς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων του καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐν Μονάχῳ δρυμοδέξων παίδων ἀφιλοκερδῶν καὶ ἀόκνων αὐτοῦ προσπαθειῶν» καὶ στὶς 28 Σεπτεμβρίου/10 Οκτωβρίου δὲ τσάρος Ἀλεξανδρος Β' «Καίσαρ καὶ Αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσιῶν, Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας. Μέγας Δοὺς τῆς Φινλανδίας κ.λ.» τὸν κατατίσσει στὸ τάγμα «τῆς Ἀγίας Ἀννης δευτέρας τάξεως» καὶ τοῦ ἀπονέμει τὸ ἀντίστοιχο παράσημο.

Μὲ τὴ ζωὴ τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Καλλινίκου σινδέεται καὶ ἡ ἴστορία τοῦ ἀνεψιοῦ του Κωνσταντίνου Δημητριάδη, γιοῦ τοῦ γαμπροῦ του Δημητρίου Χ' Γιακῆ. Ο γαμπρός του, ἀπὸ τοὺς προούχοντες τοῦ χωριοῦ Θεολόγος τῆς Θάσου, στέλνει μὲ ἔξοδά του στὸ Μόναχο τὸ γιο του, γιὰ νὰ σπουδάσῃ γιατρός. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπολόγιζε καὶ στὴ συνδρομὴ τοῦ Καλλινίκου. Ο νεαρὸς ὅμως Κωνσταντίνος ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφίξη του (Σεπτεμβρίος 1872) ἀντιλαμβάνεται ὅτι δὲν ἔχει τὶς δυνάμεις νὰ τὸν σπουδάσῃ. Πραγματικὰ ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ Καλλινίκου τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἥταν εὐχάριστη. Φαίνεται ὅτι ζητοῦσε χρήματα ἀπὸ τὸ 'Υπουργεῖο Παιδείας, γιατὶ βλέπουμε τὸν Εὐθ. Καστόχη, καθηγητὴ τοῦ πανεπιστημίου, νὰ τοῦ γράψῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὶς 6/18 Οκτωβρίου 1872 ὅτι τοῦ στέλνει ὅσα χρήματα είχε πάρει ὡς τότε γιὰ ἔξοδα τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ ἐπίδομά του καὶ ὅτι ἔξακολουθεῖ νὰ ζητῇ καὶ τὰ λοιπὰ «τὰ καθυστεροῦντα τῆς ἐκκλησίας ἔξοδα», ἀλλὰ δὲ κ. Μάμουκας, ποὺ εἴναι δὲν ἀρμόδιος ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου, εἴναι ἄρρωστος καὶ δὲν ἔργαζεται τακτικά.

Μολαταῦτα δὲ γαμπρός του Δημητρούδης δὲν πιστεύει ὅτι δὲ Καλλίνικος ἔχει οἰκονομικὲς δυσκέρειες καὶ φαίνεται ὅτι καὶ στὸν ἵδιο κάνει σχετικοὺς ὑπαινιγμούς. Γι' αὐτὸ δὲ ἀρχιμανδρίτης μὲ τὸ γράμμα του τῆς 4/16 Οκτωβρίου 1872 ἀποκροίει τὰ σκληρά του λόγια καὶ κατόπιν ἐκφέρει γενικότερες γνῶμες γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου καὶ γιὰ τὴ δυνατότητα τῆς

σπουδῆς νέων τῆς Θάσου στὸ ἔξωτερικό. «'Η ἡμετέρα πατρίς, γράφει, ἥ γεννήσασα ἡμᾶς είναι εἰς κατάστασιν, παρὰ πᾶσαν ἄλλην ὅμοίαν αὐτῆς, νὰ πράξῃ πολλὰ καλὰ ὑπὲρ ἑαυτῆς. Ἐν δισφῇ ὅμως λείπει ἥ σύμπνοια καὶ ἥ ὅμονοια ἀπὸ τὰ μέλη τὰ διευθύνοντα αὐτήν, ἐν δισφῇ φθονοῦνται καὶ προσπαθοῦσι τίς νὰ καταβάλῃ τὸν ἄλλον, νὰ λάβῃ ἐπιρροὴν εἰς τοὺς ἀπλουστέρους νὰ ἀπατᾷ αὐτοὺς εὐκολώτερα, ποτὲ ἥ πατρὶς ἡμῶν δὲν θέλει εὐδαιμονήσει. Διό, παρακαλῶ, ὅταν κατὰ ἀνάγκην ποιῆτε συνελεύσεις, τὸ λεγόμενον μάζωμα τῶν προεστώτων, μὴ λείπητε νὰ σκέπτεσθε περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος. Βεβαιῶ, ὅτι ἡκουσα καὶ εἰς Βιέννην αὐτὸν τὸν κύριον Τοσίτζαν, οὐχὶ τὸν ἀποθανόντα εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὅστις ἵσως ζῇ καὶ εἰσέτι, νὰ μοὶ λέγῃ. «Τί ἀμαρτία μὲ τὴν πατρίδα σου νὰ μὴν ἔχῃ ἔνον ἀνθρώπον τῆς προκοπῆς, ὅστις ἥθελεν ὠφελήσει αὐτὴν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ἐὰν ἥτον εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὡς ἔπρεπε». Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἥλθον ἔκειθεν ἀνθρώποι ἔπισημοι καὶ αὐτοὶ μοὶ εἶπον τὰ αὐτά. Ἀπῆλθον τινές, ὅμως δι' ὀλίγα χρήματα καὶ οὐδὲ ἔκεινοι ὠφελήθησαν ἐκ τῶν χρημάτων ἔκείνων οὐδὲ τὴν πατρίδα ὠφέλησαν. Ἐὰν ἥ πατρὶς εἴχε κοινὸν ταμεῖον, τὸ δποίον δυνατὸν νὰ τὸ ἔχῃ παράγουσα τόσα προϊόντα, νὰ συνάζωνται ὑπὲρ τῶν καλῶν καὶ ἀναγκαίων, ἐδύνατο νὰ ἀποστέλλῃ οὐχὶ ἔνα εὐφυῆ νέον νὰ προκόπῃ, ἀλλὰ πολλούς, καὶ αὐτοὶ ἔπιστρέφοντες εἰς αὐτήν, αὐτοὶ ἥθελον τὴν ἀναζωγογνήσει. Καὶ ἐὰν τινες διαφναρῶσιν, δλοι ὅμως είναι τῶν ἀδυνάτων. Καὶ ἐὰν τοῖς εἰς τὸ ταμεῖον αὐτὸν ἔχοντο φιλοπατρίως καὶ χριστιανικῶς καὶ αὐτοὶ ἥθελον πληθύνει καὶ ἔνοι ἥθελον παρακινεῖσθαι νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτὸν τὸ ταμεῖον, τοὺς δποίους δφείλουσι νὰ τοὺς κηρύττωσι διὰ τοῦ τύπου εὑεργέτας...».

Ο Κωνσταντίνος Δημητριάδης, παρ' ὅλες τὶς στερήσεις, μένει στὸ Μόναχο καὶ γράφεται στὴν Ιατρικὴ σχολή. Οἱ φαρισαϊκὲς ὅμως δύο δμογενῶν, ποὺ τὸν κατηγοροῦν στοὺς γέρους γονεῖς του ὡς σπάταλο καὶ ἀσωτο, ἐρεθίζουν τὸν πατέρα του τόσο, ὥστε τὸν καλεὶ πίσω στὴν πατρίδα του ὕστερ⁷ ἀπὸ δύο χρόνια σπουδῶν. Ο Καλλίνικος, δ δποίος κάπου κάπου βιηθοῦσε χρηματικὰ τὸν Κωνσταντίνο, μὲ τὸ γράμμα του τῆς 14/26 Αὔγουστου 1874 διαμαρτύρεται στὸ γαμπρό του γιὰ τὴ σκληρότητα ποὺ ἔδειξε στὸ γιό του καὶ ἔπαινε τὶς προόδους του στὰ γερμανικά.

Ο ἀνεψιός του μετὰ τὴν ἔπιστροφή του στὴ Θάσο βρίσκεται σὲ ψυχρὲς σχέσεις μὲ τὸν πατέρα του καὶ ἵσως καὶ μὲ ἄλλους συγγενεῖς του. Η εὐρωπαϊκὴ του μόρφωση καὶ δ ζῆλος του νὰ φανῇ ὠφέλιμος στὸν τόπο ἔπισύρουν τὴν προσοχὴ τοῦ. Αἴγυπτου διοικητῆ. Ἐτσι μὲ τὴ βοήθειά του κατορθώνει ὕστερ⁷ ἀπὸ μερικοὺς μῆνες νὰ πάρῃ ὑποτροφία τοῦ χεδίβη τῆς Αἴγυπτου καὶ νὰ συνεχίσῃ τὶς σπουδές του στὴν Ελβετία. Λὲν χάνει ὅμως τὴν ἐπαφὴ του μὲ τὸ θεῖο του, συχνὰ ἀλληλογραφεῖ μαζί του. Κοινὸ ἀντικείμενο τῶν σκέψεών τους είναι ἥ γενέτειρά τους, ἥ Θάσος: πᾶς είναι δυνατὸν νὰ προ-

αχθῆ νέλικὰ καὶ πνευματικὰ τὸ ἀγαπημένο τους νησί. 'Ο Κωνσταντίνος τοῦ διαβιβάζει τὰ νέα τῆς Θάσου καὶ δὲ Καλλίνικος τὰ σχολιάζει. "Ετσι δὲ τελευταῖος στὸ γράμμα του τῆς 12/24 Αὐγούστου 1875 γράφει στὸν Κωνσταντίνο: «Χαίρω ἐκ ψυχῆς ἀκούων τὰς εὐγενεῖς προθέσεις τοῦ τῆς πατρίδος διοικητοῦ. Καίτοι Τοῦρκος, ἔχει δῆμος ψυχὴν ἀνθρώπου λογικοῦ καὶ φιλοκάλου. 'Εὰν ἡσαν οἱ πατριῶται ἀνεπτυγμένοι καὶ φρόνιμοι, πόσην ὠφέλειαν ἦθελον προξενήσει τῇ πατρίδι! Μοὶ γράφεις νὰ συνεννοηθῶ μετ' ἐκείνου, καὶ ἦθελον εὐχαρίστως πρᾶξει τὸ τοιοῦτον πρὸς καλὸν τῆς δυστυχοῦς ἥμῶν πατρίδος, ἐὰν μοὶ τὸ ἐπέτρεπε καὶ ἡ ἐμὴ θέσις. Δὲν συμφέρει δῆμος εἰς ἐμὲ νὰ πρᾶξω τοῦτο ἀνείας <τῶν> ἀφ' ὃν ἔξήρτημαι. 'Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σου μανθάνω ὅτι οἱ περὶ τῆς πατρίδος ἥμῶν καλοκαγάθως φροντίζοντες εἴναι ἔνοι καὶ οὐχὶ ἐντόπιοι. Παρ' αὐτῶν ἔλαβον δύο ἐπιστολὰς καὶ ἡπόρουν ἐκ τῶν ἐπωνυμιῶν, διότι ἡσαν ἔνοι καὶ οὐχὶ τῆς πατρίδος. 'Ελαβον καὶ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ τοῦ «Φοίνικος» τοῦ συλλόγου ἐμπεριέχον 12 κεφάλαια. Δὲν μέμφομαι τὴν ἀγαθὴν τῶν καλῶν προαιρεσιν, ἥτις εἴναι τῷ δοντὶ δικαία, θεωρῶ δῆμος αὐτὴν ἀτελεσφόροητον. 'Εὰν ἔξ ἀρχῆς ἐφρόντιζον νὰ πείσωσι τοὺς προύχοντας νὰ δεχθῶσι τὴν γνώμην αὐτῶν καὶ νὰ συμφράττωσιν δόμοῦ, τότε ἥλπιζόν τι τῶν ἀποτελεσμάτων. Μὴ ἔχοντες τοπικὴν φυτείαν, δύσκολος ἡ καρποφορία».

'Ο Κωνσταντίνος φαίνεται ὅτι ἐπιμένει νὰ πιστεύῃ στὴν ἀποστολὴ τοῦ «Φοίνικος» στὸ νησί, ἔστω καὶ ἀν τὴν πρωτοβουλία τῆς ἵδρυσής του τὴν εἶχαν ἔνοι καὶ δχὶ ντόπιοι. 'Ο θεῖος του τοῦ ἀπαντᾶ σχετικά: «'Η τοῦ γράμματός σου περιγραφὴ μ' ἀπαλλάττει ἀπὸ τῆς πρώτης ἰδέας, ἣν εἶχον περὶ τοῦ συλλόγου τοῦ Φοίνικος. Εἶναι ἀναμφιβόλως κάλλιστος, ἀλλὰ σχεδιογράφημα μόνον, ἄψυχον, δστις δὲν πείσει τοὺς Θασίους νὰ ἔννοήσωσιν, ὅτι ἡ παιδεία εἴναι κορείττων τῶν μελισσών, τῶν ἀμπελώνων, τῶν ἔλαιοδένδρων καὶ λοιπῶν διότι καὶ ταῦτα εἴναι χρησιμώτατα, ἀνευ δῆμος τῆς παιδείας οὐδὲν ὀφελοῦσιν, ὡς ἐπρεπε. Χρεία λοιπὸν ὑπάρχει νὰ ἔννοηθῇ τοῦτο καὶ τότε προύχοντες καὶ λαὸς νὰ τὴν ὑποστηρίξωσι. Τοῦτο μόνον φέρει εἰς πέρας τὸ πᾶν».

Παρὰ τὶς ἀπαισιόδοξες προβλέψεις τοῦ Καλλινίκου δὲ «Φοίνικος» φαίνεται πώς ἔπιασε κάπως στὸ χῶμα τῆς Θάσου, γιατὶ τὸν βλέπουμε πολὺ ἀργότερα, στὰ 1902, νὰ βρίσκεται, δπως πολλὲς ἄλλες ἐταιρεῖες, σωματεῖα καὶ σύλλογοι τοῦ ἐλεύθερον καὶ ὑπόδοιλου Ἑλληνισμοῦ, σὲ σχέσεις μὲ τὸ φιλολογικὸ σύλλογο «Παρονασόσ»¹.

Τὸν 'Απρίλιο τοῦ 1877 πέθανε δὲ Καλλίνικος, χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ καμιαφώσῃ τὸν ἀνεψιό του πτυχιοῦ τῆς Ιατρικῆς. 'Ο Κωνσταντίνος πῆρε

¹ Βλ. δημοσιευμένη λογοδοσία «τῶν κατὰ τὸ ΛΖ' ἔτος πεπραγμένων» τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Παρονασοῦ, 'Αθῆναι 1902, σ. 9β'.

τὸ δίπλωμά του στὶς 29 Ἰουλίου 1878 ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιο τοῦ Στρασβούργου. Ἡ περιουσία τοῦ Καλλινίκου (ὅθε περίπου χρυσᾶ νοσμίσματα ἔνων χωρῶν καὶ διάφορα πολύτιμα σκεύη) περιῆλθε στὴν κατοχὴ τῆς μόνης κληρονόμου του ἀνεψιᾶς του Σωτήρως, μητέρας τοῦ Κωνσταντίνου. Μαζὶ μὲ τὴν περιουσία τοῦ Καλλινίκου παραδόθηκε καὶ μέρος μόνο τοῦ ἀρχείου του, γιατὶ λείπουν ἀπ' αὐτὸν σημειώσεις, καθὼς καὶ διάφορα ἔγγραφα, Ἑλληνικὰ καὶ ἔνα, τὰ δποῖα πιθανότατα κράτησε δ Σπυρ. Παπαγεώργιος γιὰ τὴ συγγραφὴ τῆς βιογραφίας του¹.

ΑΠΟΣΤ. Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

---

¹ Παπαγεώργιος, Ἡ ἐν Μονάχῳ Ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία. «Παρνασσός» 7(1903), σ. 48 ὥπ. 1, σ. 58.